

De impact van de echtscheidingswetgeving op het verloop van een echtscheiding in Vlaanderen

Christine Van Peer, Kim Bastaits & Dimitri Mortelmans

Studiedienst van de Vlaamse Regering

D/2011/3241/138

Inleiding

In 2006 werd door een consortium van vijf Vlaamse universiteiten en de Studiedienst van de Vlaamse Regering een grootschalig scheidingsonderzoek opgezet. De centrale doelstelling van het onderzoek 'Scheiding in Vlaanderen' (SIV) bestond erin inzicht te verwerven in de diverse aspecten van relatieontbinding in Vlaanderen.

Jaarlijks worden in ons land meer dan 30.000 huwelijken ontbonden (Corijn, 2011), waarvan ruim de helft in Vlaanderen. Echtscheiding heeft een invloed op vele domeinen van het dagelijks leven van individuen: huisvesting, inkomen, tewerkstelling, de combinatie van arbeid en gezin, tijdsbesteding, ouderschap, gezondheid en welbevinden (Van Peer, 2007). Door de hoge prevalentie van echtscheiding en de invloed op de levenskwaliteit van individuen kan ook het maatschappelijk belang van echtscheiding niet worden onderschat.

Een eerste uitgangspunt bij het uitwerken van het onderzoeksdesign was dat in het echtscheidingsproces mannen, vrouwen en kinderen zijn betrokken, maar vaak ook grootouders en de ruimere sociale netwerken rond individuen. Het SIV-onderzoek werd daarom opgezet als een multi-actoronderzoek. Een tweede uitgangspunt was dat een grondige en volledige analyse van het echtscheidingsgebeuren een vergelijking met nog steeds gehuwden noodzakelijk maakt. De steekproef van de partners werd daarom getrokken uit referentiehuwelijken gesloten tussen 01.01.1971 en 3.08.2009.¹ Er werd een disproportionele stratificatie gehanteerd: gescheidenen werden oververtegenwoordigd in de steekproef met 2/3 versus 1/3 gehuwden. Verder werd binnen deze beide strata proportioneel gestratificeerd naar huwelijkscohorten.

Het veldwerk liep over de periode 2009-2010. Er werden data verzameld bij gehuwde partners en hun (ex)-partners. Aan de geïnterviewde partners werd toestemming gevraagd om ook een interview af te nemen bij één of beide ouders van de (ex-)partners, bij maximaal één kind van minimum 10 jaar oud uit het referentiehuwelijk² en tot slot bij de eventuele nieuwe huidige partners.

De dataverzameling werd afgerond op 31.12.2010 en leverde 6.470 partnerinterviews op (4.659 bij gescheiden en 1.811 bij gehuwde partners) en 1.257 kindinterviews. De vooropgestelde verhouding 2/3 gescheidenen versus 1/3 gehuwden werd daarmee niet volledig bereikt: de gerealiseerde steekproef leverde subsamples van 72% gescheidenen en 28% gehuwden op. Naast de enkelinterviews werden er ook 1.920 dubbelinterviews gerealiseerd bij de twee partners uit eenzelfde referentiehuwelijk, waarbij de antwoorden van (ex)-echtgenoot en (ex)-echtgenote dus kunnen worden vergeleken.

In dit webartikel wordt gebruik gemaakt van de interviews bij (ex)-partners. Alle in dit artikel besproken verschillen zijn statistisch significant. We werken in dit artikel met

¹ Zowel voor de man als de vrouw gaat het om het eerste huwelijk. Beide partners hebben de Belgische nationaliteit bij geboorte.

² De steekproefeenheden zijn eerste huwelijken: dit noemen we het referentiehuwelijk.

diverse types van cohortes. Nu eens hebben we het over cohortes naargelang de wet waarmee respondenten gescheiden zijn, dan over cohortes naargelang de grond van de echtscheiding. In de tekst wordt telkens aangegeven wanneer we het over welke cohortes hebben. Verder gaat het om percepties van de respondenten. Ook bij vragen over objectieve feiten zoals de totale duur van het echtscheidingsproces, kunnen percepties meespelen. Dat moet de lezer steeds in het achterhoofd houden. Het onderzoek had precies tot doel de beleving van een echtscheiding door partners in beeld te brengen.

1. De onderzoeksvragen

In dit webartikel beantwoorden we vier onderzoeksvragen. Elk van deze onderzoeksvragen gaat over één specifiek aspect van het echtscheidingsproces.

1. Hoe lang duurt gemiddeld genomen een echtscheidingsproces?
2. Hoe verloopt de beslissing tot een echtscheiding?
3. Hoe regelt men de praktische zaken?
4. In welke mate kent en gebruikt men echtscheidingsbemiddeling?

We stellen ons telkens de vraag of opeenvolgende wetswijzigingen een invloed hebben gehad op deze vier aspecten van het echtscheidingsproces. Daarom geven we hieronder eerst een beknopt overzicht van de Belgische wetgeving rond echtscheiding (Mortelmans, Swennen & Alofs, 2008; Gerlo, 2003; Heyvaert, 2002; Monballyu, 2006; Bastaits, Van Peer, Mortelmans, Pasteels & Alofs, 2011).

Onze echtscheidingswetgeving is lange tijd gebaseerd geweest op de Code Civil van 1804. Echtscheiding was met de Code Civil van 1804 enkel mogelijk door onderlinge toestemming (onder strikte voorwaarden) of op grond van schuldige gedragingen (vb. overspel door de vrouw, geweld daden, mishandelingen,...). De scheiding van tafel en bed bestond ook maar kon slechts onder bepaalde voorwaarden omgezet worden in een echtscheiding.

De echtscheidingsgronden uit deze Code Civil bleven de basis van onze echtscheidingswetgeving tot de nieuwe echtscheidingswet van 2007. Deze echtscheidingsgronden en de echtscheidingsprocedure werden doorheen de tijd wel aangepast of gewijzigd. De wet van 1956 schafte het verbod op hertrouw na een echtscheiding onderlinge toestemming af. Met de wet van 1962 kon ook de 'schuldige' echtgenoot (dus de initiële eiser van de echtscheiding) de echtscheiding op grond van scheiding van tafel en bed aanvragen. Daarnaast zorgde de wet van 1962 er ook voor dat het akkoord van ascendenten bij een echtscheiding onderlinge toestemming werd afgeschaft. De wet van 1972 verminderde het aantal verschijningen voor de rechtbank bij een echtscheiding onderling toestemming. Echtscheiding op grond van feitelijke scheiding werd mogelijk dankzij de wet van 1974, al diende men wel 10 jaar gescheiden te leven. De wet van 1982 kortte deze termijn in met 5 jaar. Met de wet van 1994 werd opnieuw het aantal verschijningen voor de rechtbank bij een echtscheiding onderlinge toestemming ingekort. En de laatste wet uit 2000 voor de nieuwe hervorming van de echtscheidingswet, kortte opnieuw de duur van de feitelijke scheiding in van 5 jaar naar 2 jaar.

Toch bleef de echtscheidingswetgeving vooral een huwelijksbeschermende wetgeving. Deze norm veranderde pas met de nieuwe wet van 2007. Deze nieuwe wet ziet het huwelijk niet langer als een hoeksteen van de maatschappij maar als een soort private overeenkomst op basis van liefde. Als de liefde op is, kan men ook de overeenkomst beëindigen. Deze nieuwe wet versoepelde de echtscheidingsprocedure en hervormde de gronden van echtscheiding tot twee gronden: echtscheiding onderlinge toestemming (EOT) en echtscheiding onherstelbare ontwrichting (EOO). De voornaamste doelstellingen van deze nieuwe wetgeving zijn het versnellen van de echtscheidingsprocedure, het reduceren van conflictueuze echtscheidingen en het wegnemen van de schuldvraag bij een echtscheiding. Deze nieuwe wetgeving stelt het 'recht op echtscheiding' centraal.

2. De onderzoekspopulatie

We gebruiken in deze bijdrage enkel de gegevens van de wettelijk gescheiden koppels (n=3.502) in de steekproef. Het gaat om 1.626 mannen (46,4%) en 1.876 vrouwen (53,6%). Eén van de partners van het koppel werd op toeval geselecteerd. 2.613 van deze ex-koppels (74,6%) hebben kinderen, 889 ex-koppels (25,4%) hebben geen kinderen. We kiezen deze groep omdat zij een volledig echtscheidingsproces hebben doorlopen.

Tabel 1 toont de indeling van de respondenten naar cohorten per wetswijziging en naar gronden van echtscheiding.

Tabel 1 Grond van de uitspraak per wetswijzigingcohort in % (N=3468)

	Wet 1974	Wet 1982	Wet 1994	Wet 2000	Wet 2007	Totaal
Onderlinge toestemming (EOT)	74,2	79,8	87,0	88,4	82,4	83,1
Feitelijke scheiding	7,5	6,2	4,7	5,0	5,9	5,2
Fout	18,3	14,0	8,3	6,6	2,9 ³	8,5
Onherstelbare ontwrichting (EOO)	0,0	0,0	0,0	0,0	8,8	0,9
Foute mogelijkheid aangegeven						2,3
	N=120	N=741	N=805	N=1337	N=340	N=3468
	3,6%	22,4%	24,0%	40,0%	9,9%	

Bron: SIV

De meeste gehuwden sinds 1971 zijn gescheiden volgens de wet van 2000 (4 op 10).⁴ Daarnaast is 9,9% al gescheiden volgens de nieuwe echtscheidingswet van 2007. Deze cohorte is voldoende groot om de huidige wet te evalueren.

De gehuwden uit het onderzoek kunnen op basis van vier gronden gescheiden zijn: *onderlinge toestemming* (EOT), *feitelijke scheiding*, *op grond van fout* en *onherstelbare ontwrichting* (EOO). Uiteraard waren niet alle gronden altijd mogelijk voor alle cohorten. Het merendeel van de respondenten is gescheiden met een EOT (83,1%).

Het aantal EOT's is doorheen de tijd gestegen (van 74,2% met de wet van 1974 naar 82,4% met de wet van 2007). Daarnaast valt ook op dat doorheen de tijd minder wordt gescheiden op grond van fout (van 18,3% van alle echtscheidingen met de wet van 1974 naar 6,6% van alle echtscheidingen met de wet van 2000). Na 2000 was deze grond niet meer mogelijk en werd deze vervangen door een EOO (desondanks heeft 2,9% van de respondenten nog een foute mogelijkheid aangegeven).

3. Resultaten

In dit deel beschrijven we hoelang een echtscheiding gemiddeld duurt, wie doorgaans de beslissing neemt tot scheiden, hoe men de woning en de goederen verdeelt. We hebben het verder over hoe vaak alimentatie wordt betaald voor de ex-partner en voor de kinderen. Tot slot bekijken we of bemiddeling gekend is bij scheidende koppels en of zij bemiddeling ook gebruiken als hulpmiddel bij het scheiden. We bekijken of al deze verschillende aspecten beïnvloed werden door opeenvolgende wijzigingen in de wetgeving.

³ Het is mogelijk dat koppels gescheiden na de wet van 2007 toch onder oude gronden gescheiden zijn. Dit heeft te maken met de overgangsmaatregelen die van kracht waren met de invoering van de echtscheidingswet van 2007.

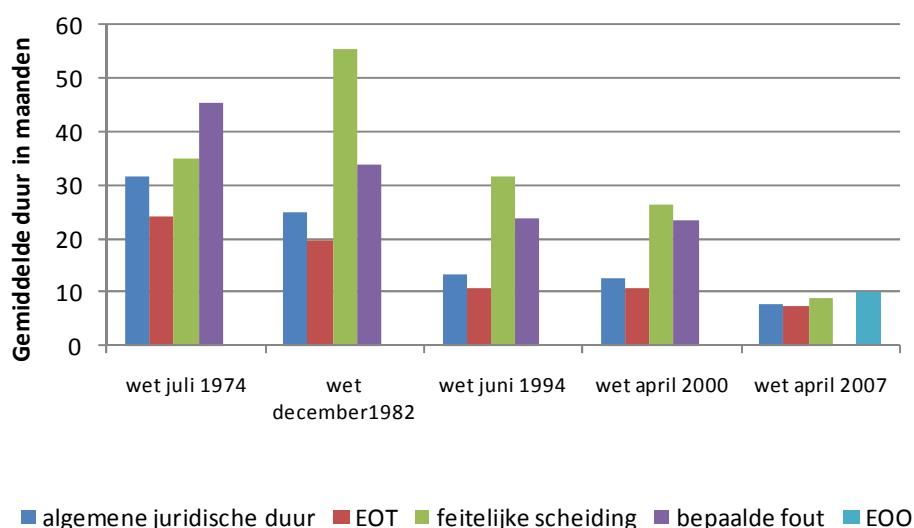
⁴ Het aantal gehuwden (sinds 1971) dat gescheiden is onder de wet van 1962 (N=1) en 1972 (N=4) is te klein en laten we weg uit de analyses.

3.1. Hoe lang duurt een echtscheiding?

Leidt de versoepeling van de echtscheidingswetgeving tot een verkorte echtscheidingsprocedure? Wordt zowel het juridische proces⁵ als het totale echtscheidingsproces⁶ verkort?

In figuur 1 splitsen we de gemiddelde duurtijd van het juridische echtscheidingsproces op per wetwijziging en naar grond van echtscheiding. We zien dat de duur van een EOT duidelijk korter wordt, na 2007 zelfs korter dan de duur van een EOO. Echtscheidingen op grond van fout en op grond van feitelijke scheiding blijven over alle wetwijzigingen heen dan wel de langste duurtijd hebben, ook deze echtscheidingen hebben een steeds kortere looptijd (met uitzondering van de feitelijke scheiding met de wet van 1982). De wet van 2007 heeft duidelijk voor een zeer sterke daling in juridische duurtijd gezorgd, voor alle gronden van echtscheiding. Dat wijst erop dat wetwijzigingen die een verkorting van de juridische echtscheidingsprocedure beoogden, daar ook in geslaagd zijn, ongeacht de grond van echtscheiding.

Figuur 1 Gemiddelde duur van het juridisch echtscheidingsproces per wetwijzigingcohort naar grond van echtscheiding, in maanden (N=3.340)

Bron: SIV

Voor koppels die gescheiden zijn met de wet van 2007, bedraagt de juridische duurtijd van een EOT 7,2 maanden, een scheiding op grond van een feitelijke scheiding duurt gemiddeld 8,8 maanden en een EOO duurt gemiddeld 9,9 maanden. Dat maakt dat de globale juridische duurtijd (over alle types van gronden samen) voor deze koppels 7,6 maanden bedraagt.

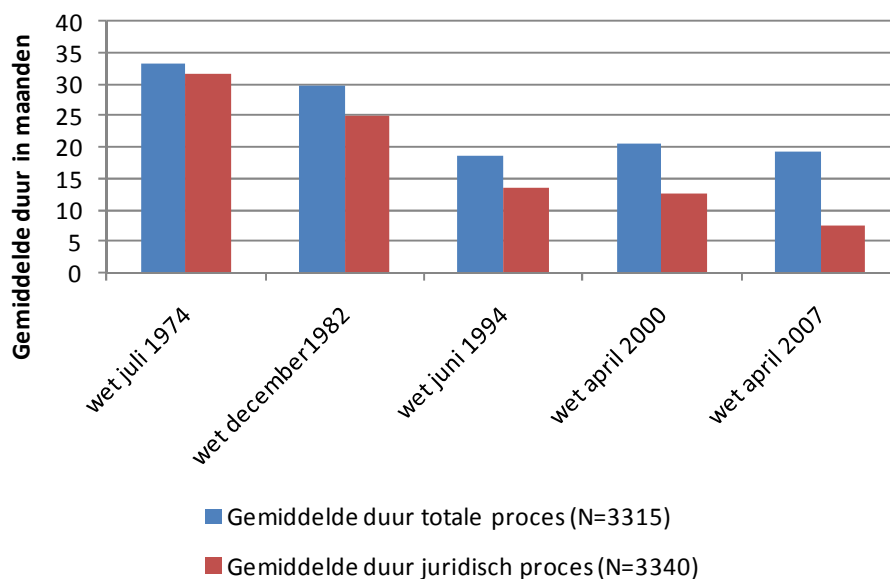
De globale duurtijd van het juridische proces (over alle gronden samen) is gedaald in de tijd per opeenvolgende wetwijziging en leunt steeds meer aan bij de gemiddelde juridische duurtijd van een EOT. Dat komt omdat er in meer recente wetwijzigingcohorten minder koppels scheiden op grond van fout of op grond van feitelijke scheiding. De lange duurtijd van dit type echtscheiding weegt daarom minder door in het gemiddelde.

Maar leiden opeenvolgende wetwijzigingen ook naar een kortere duurtijd van het totale echtscheidingsproces? Dat totale proces is ruimer dan het louter juridische proces. We vergelijken daartoe in figuur 2 twee duurtijden.

⁵ Periode tussen de start van de echtscheidingsprocedure en de rechterlijke uitspraak van de echtscheiding.

⁶ Periode tussen het feitelijk apart gaan wonen en de rechterlijke uitspraak van de echtscheiding.

Figuur 2 Gemiddelde totale en juridische duur van het echtscheidingsproces per wetswijzigingscohort

Bron: SIV

Figuur 2 laat zien dat de gemiddelde duurtijd van zowel het totale als het juridische echtscheidingsproces, naar opeenvolgende echtscheidingswetgevingen, significant⁷ verkort is. De duurtijd van het juridische proces is echter relatief korter geworden dan de duurtijd van het totale proces. Daaruit kunnen we opmaken dat de wetswijzigingen in de echtscheidingswetgeving vooral een verkorting van de juridische procedureduur hebben teweeggebracht. De verkorting van de duurtijd van het totale echtscheidingsproces wordt sinds de wet van 1994 afgeremd maar is sindsdien opnieuw licht gestegen. Met de wetten van 2000 en 2007 wordt het verschil tussen de duurtijd van het totale proces en het juridisch proces ook steeds groter. Mensen kunnen juridisch sneller scheiden, maar de tijd die ze bij de juridische procedure winnen, verliezen ze wellicht gedeeltelijk opnieuw bij het maken van de akkoorden buiten de rechtbank.⁸ Het is positief dat mensen akkoorden kunnen sluiten buiten de rechtbank om. Maar mogelijk speelt daardoor ook het conflict zich meer buiten de rechtbank af, vooral dan in het geval van een moeilijke echtscheiding. Misschien hebben mensen anderhalf jaar echt nodig om goede akkoorden te sluiten, maar mits een goede begeleiding en/of bemiddeling kan mogelijk ook het onderhandelingsproces buiten de rechtbank korter worden.

3.2. Wie neemt de beslissing om te scheiden?

Onder het beslissingsproces verstaan we het proces dat loopt van het eerste spreken over het idee van scheiden tot en met het opstarten van de wettelijke procedure. Aan de gescheiden respondenten werden drie vragen gesteld:

1. Wie van u beiden sprak het eerst over definitief uit elkaar gaan? (beslissing tot spreken)

⁷ Test voor niet-normale verdeling: Kruskal-Wallis test
 Duur totale proces: $\chi^2=194,1653$ $df=4$ $p < 0.0001$
 Duur juridische proces: $\chi^2=401.9923$ $df=4$ $p < 0.0001$

⁸ De wet van 2007 laat toe dat men met slechts een gedeeltelijk akkoord naar de rechtbank kan stappen om de echtscheidingsprocedure op te starten. Dit gedeeltelijk akkoord kan door de rechtbank worden gehomologeerd, waarbij de resterende betwistingen dan later aan bod komen en/of behandeld kunnen worden door de rechtbank. Deze techniek binnen de EOO (echtscheiding onherstelbare ontwijking) wordt de 'mini-EOT' genoemd.

2. Wie van u beiden nam de beslissing om definitief uit elkaar te gaan? (beslissing tot scheiden)
3. Wie van u beiden heeft de eerste stap gezet om de echtscheidingsprocedure te starten? (beslissing tot starten van procedure)

Tabel 2 toont wie eerst de beslissing neemt tot spreken, tot scheiden en tot het starten van de juridische procedure.

Tabel 2 Het beslissingsproces van echtscheiding naar initiatiefnemer

	Beslissen tot spreken		Beslissen tot scheiden		Beslissen tot starten juridische procedure	
	N	%	N	%	N	%
Man	1012	29,1	990	28,4	850	24,5
Vrouw	1919	55,1	1777	51,0	1671	48,1
Beiden samen	353	10,1	655	18,8	909	26,2
Beiden apart			62	1,8	43	1,2
Er is niet over gepraat	199	5,7				
	N=3483		N=3484		N=3473	

Bron: SIV

In ongeveer de helft van de gescheiden koppels spreekt de vrouw eerst over een echtscheiding (55,1%), beslist de vrouw ook om te scheiden (51,0%) én om de procedure te starten (48,1%). Bij ongeveer een kwart van de gescheiden koppels is dat de man.

We gaan na of er een samenhang bestaat tussen de beslissing tot echtscheiding enerzijds en het doorheen de tijd wijzigend wetgevend klimaat anderzijds. Versoepeling van de wetgeving leidt immers ook tot veranderende opvattingen over echtscheiding en huwelijk (Berghman & Lammertyn, 2003; Mortelmans, Swennen & Alofs, 2008, Corijn, 2006). Men gaat ervan uit dat indien de wetgeving rond echtscheiding soepeler wordt, echtscheiding meer sociaal aanvaard en bespreekbaar wordt binnen de maatschappij en binnen het gezin.

Eerst kijken we naar het verband met *de grond* waarop de echtscheiding wordt aangevraagd (tabel 3).

Tabel 3 Starten van procedure tot echtscheiding, naar grond van echtscheiding, in % (N=3370)

%	Man	Vrouw	Beiden samen	Beiden apart	N
EOT	23,7	44,9	30,4	1,0	2864
Feitelijke scheiding	28,7	60,7	7,2	3,3	181
Fout	26,4	65,1	6,4	2,0	295
EOO	30,0	63,3	6,7	0,0	30

Bron: SIV

Bij een EOT wordt de procedure opmerkelijk meer gestart door beide partners samen dan door één van beide partners. Dat is niet zo verwonderlijk aangezien men bij een EOT scheidt op grond van onderlinge toestemming.

De procedure wordt vaker door de man of de vrouw alleen gestart bij een scheiding op grond van fout of van een feitelijke scheiding. Aangezien bij zowel mannen als vrouwen overspel, alcohol- en andere verslavingsproblemen in de top tien van redenen voor echtscheiding staan, en daar bij vrouwen ook nog eens lichamelijk geweld bijkomt, is dat geen verrassing (Bastais, Van Peer, Mortelmans & Pasteels, 2011).

Ook bij de nieuwe EOO wordt de procedure zeer weinig door beide partners samen gestart. Verrassend is dit niet, aangezien deze vorm het vroegere 'op grond van fout' vervangt, ofschoon de EOO zo goed als volledig schuldloos verloopt.

In tabel 4 gaan we na of de opeenvolgende *wetswijzigingen* een samenhang vertonen met wie de echtscheidingsprocedure start. Waar een toename van de beslissing door vrouwen wordt verwacht gezien hun toegenomen financieel-economische onafhankelijkheid, zien we dat het aandeel echtscheidingen waarbij de vrouw de procedure start, afneemt over de tijd, ten voordele van de man die de procedure start maar vooral ten voordele van koppels die de procedure samen starten (en dit gebeurt dan het vaakst met een EOT). Daarnaast kan de stijging in het samen beslissen tot echtscheiding ook te maken hebben met de stijging van het aantal EOT's doorheen de tijd. Zoals we in bovenstaande tabel zagen, zijn partners die scheiden op basis van een EOT meer geneigd om samen de procedure te starten. Dit gezegd zijnde, blijft het over het algemeen toch nog steeds meestal de vrouw die de procedure start, ongeacht de wetgeving. Dat komt ook naar voren uit ander onderzoek (Mignot, 2010).

Tabel 4 Starten van procedure tot echtscheiding naar wetswijziging, in % (N=3427)

	<i>Wet juli 1974</i>	<i>Wet december 1982</i>	<i>Wet juni 1994</i>	<i>Wet april 2000</i>	<i>Wet april 2007</i>
Man start procedure	21,8	23,2	25,1	24,7	25,4
Vrouw start procedure	52,4	53,0	47,5	46,4	45,1
Beiden starten procedure samen	23,4	22,5	26,2	27,7	28,9
Beiden starten procedure apart	2,4	1,3	1,3	1,2	0,6
	N=124	N=764	N=826	N=1374	N=339

Bron: SIV

3.3. Het maken van afspraken en regelingen tijdens de echtscheiding

3.3.1. Afspraken inzake de echtelijke woning

Wie verlaat de woning, wie wordt al dan niet eigenaar na de echtscheiding? Iets vaker verlaat de vrouw het huis en blijft de man er wonen (51,2%). Bij 45,6% van de koppels is het omgekeerd: de man verlaat het huis en de vrouw blijft er wonen. Bij slechts 3,2% van de koppels verlaten beide partners het huis.

Ook inzake eigenaarschap treedt een klein genderverschil op: in 38,3% van de echtscheidingen wordt de man eigenaar van de woning en in 31,3% de vrouw.

Dat beiden samen eigenaar blijven, is zeer uitzonderlijk (5,4%). Wie eigenaar is van de woning, blijft er meestal wonen. Indien de man eigenaar wordt van de woning, verhuist de vrouw meestal (89,0%). Indien de vrouw eigenaar wordt van de woning, verhuist de man meestal (92,8%). Vrouwen blijven wel net iets vaker in het huis van hun ex-man wonen dan mannen in het huis van hun ex-vrouw.

Dat iets meer mannen na de scheiding in de echtelijke woning blijven wonen, kan verschillende redenen hebben. In hun onderzoek stellen Mulder en Wagner (2010) een aantal redenen voor die de genderverschillen bij het verdelen van de woning kunnen verklaren. Diegene die het initiatief neemt om te scheiden zal ook vaker de woning verlaten. Dat zien we terug in onze data. Ook eigenaarschap speelt een rol. Indien het koppel eigenaar is van de woning, zou de vrouw de woning vaker verlaten dan wanneer het gaat om een huurwoning. En dit hangt op zijn beurt samen met het hebben van financiële middelen: de partner met de meeste financiële middelen, meestal de man, zou vaker in de echtelijke woning blijven wonen dan diegene met de minste financiële middelen. Tot slot

speelt het hebben van kinderen een rol. Vrouwen blijven vaker in de echtelijke woning wonen wanneer er kinderen zijn. Omdat de kinderen na de echtscheiding meestal bij de moeder verblijven, verlaat zij vaak het huis niet. Uit een analyse op de data van 'Scheiding in Vlaanderen' blijkt dat kinderen vaker verblijven bij de moeder en vaker toegewezen worden aan de moeder (Sodermans, Vanassche & Matthijs, 2011). Uit onze cijfers blijkt dat indien het koppel geen kinderen heeft, de vrouw bij 59,8% van de koppels de woning verlaat. Indien er kinderen zijn, verlaat de vrouw nog bij 48,3% van de koppels het huis. Datzelfde vertaalt zich ook in het eigenaarschap: indien er geen kinderen zijn, wordt de man in 45,6% eigenaar en de vrouw slechts in 26,7% van de echtscheidingen. Indien er wel kinderen zijn, worden vrouwen vaker eigenaar (32,5%) en zijn mannen nog eigenaar bij 36,5% van de ex-koppels.

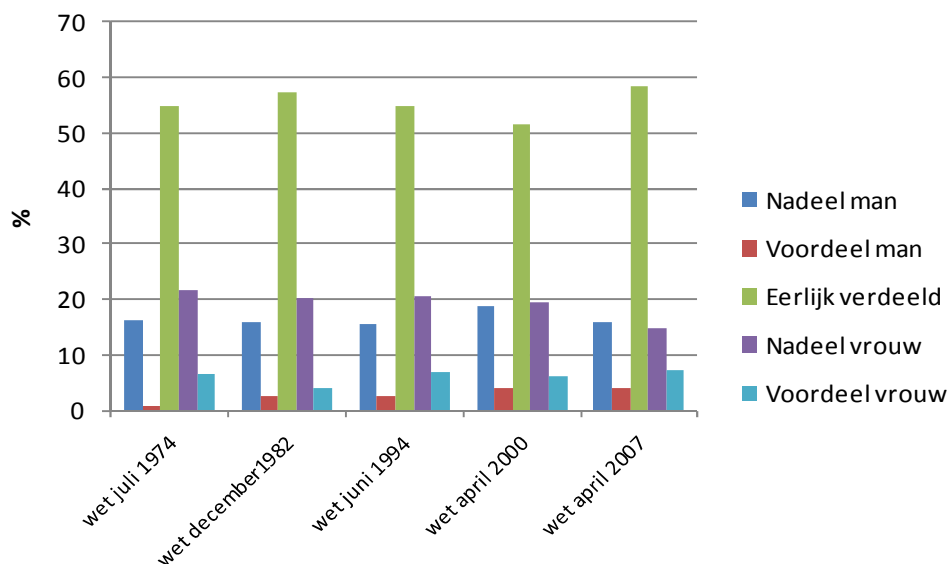
Het genderverschil in het verlaten van de woning is doorheen de tijd wel verkleind. Mannen verlaten nu meer het huis ten voordele van het aantal vrouwen dat het huis niet verlaat. De economische positie van de vrouw wordt sterker doorheen de tijd (Berghman & Lammertyn, 2003; Mortelmans, Swennen & Alofs, 2008), maar toch blijven nog altijd meer mannen in het huis wonen en worden er eigenaar van.

3.3.2. Hoe billijk verloopt het verdelen van de goederen?

Aan de gescheiden partners werd gevraagd of zij de verdeling van de goederen na de echtscheiding al dan niet als billijk hebben ervaren. Ongeveer de helft van de respondenten vindt dat de verdeling van de goederen eerlijk is gebeurd (57,1% mannen tegenover 52,2% vrouwen) (figuur 3). Indien ze dat niet vinden, vinden zowel 1/3 mannen (36,2%) als 1/3 vrouwen (36,6%) dat de verdeling van de goederen eerder tot volledig in hun nadeel gebeurd is.

Met de opeenvolgende wetwijzigingen worden goederen steeds minder vaak in het nadeel van de vrouw verdeeld. We wijzen er hier nogmaals op dat het gaat om de *gepercipieerde* voor- of nadelige verdeling.

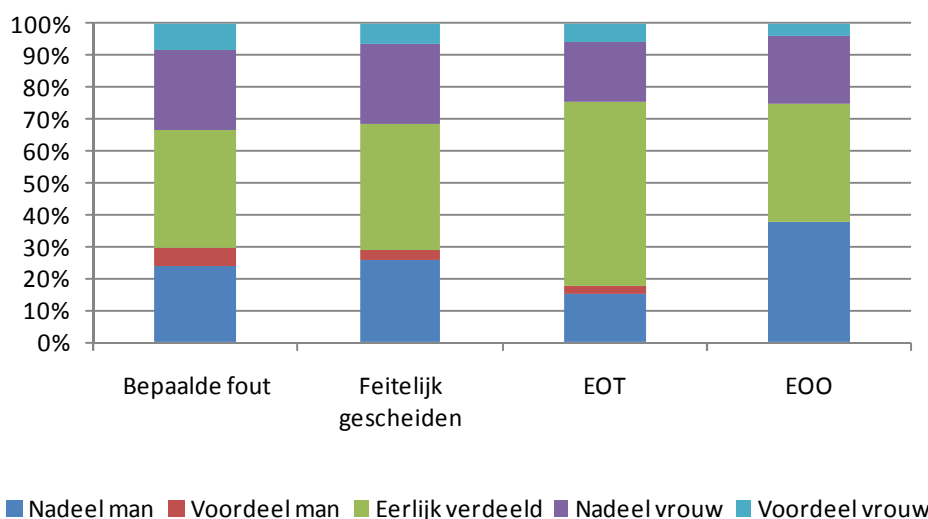
Figuur 3 Verdeling van de goederen naar wetwijzigingcohort, in % (N=3407)

Bron: SIV

Koppels gescheiden volgens de wet van 2007 kennen de meest billijke verdeling van de goederen. De nieuwe echtscheidingswet zorgt bijgevolg niet alleen voor snellere juridische maar ook voor meer billijke scheidingen. Deze verschillen zijn echter net niet significant⁹. Hoe de goederen verdeeld worden, kan ook afhangen van de grond van de echtscheiding. Uit figuur 4 blijkt dat vooral bij een EOT de verdeling van de goederen billijk is verlopen. Indien de grond van echtscheiding EOO, feitelijke scheiding of fout is, worden de goederen vaker in het nadeel van één van beide partners verdeeld, althans zo geven de partners zelf aan. Bij een echtscheiding op grond van een fout, is dat volgens de partners vooral in het nadeel van de vrouw. Bij een EOO, de nieuwste vorm, is dat vooral in het nadeel van de man. Deze verschillen zijn wel significant¹⁰. Dat laatste is een verrassende vaststelling. Meer diepgaand onderzoek is nodig ter verklaring.

Figuur 4 Verdeling van de goederen naar grond van uitspraak van echtscheiding (N=3356)

Bron: SIV

3.3.3. Alimentatie

Hoeveel gescheiden mensen zijn alimentatie verschuldigd aan hun ex-partner? Hoeveel gescheiden mensen moeten alimentatie voor de kinderen betalen? Wordt deze alimentatie ook daadwerkelijk betaald? Wordt niet-betaalde alimentatie opgevorderd, zo ja, hoe?

3.3.3.1. Alimentatie voor partners

Het verschuldigd zijn van onderhoudsgeld voor kinderen stond vanaf de eerste echtscheidingswetgeving buiten kijf. De wetwijzigingen gingen vooral over het onderhoudsgeld dat men aan de ex-partner moet betalen.

We onderscheiden drie cohorten van alimentatiewetgeving in onze analyses: de cohorte vóór de wet van juli 1975, de cohorte van de wet van juli 1975 en de cohorte van de wet van april 2007. Met de wet van 1975 kon de partner die de echtscheiding verkreeg op grond van een fout, ook onderhoudsgeld voor zichzelf opeisen. Ook met de nieuwe echtscheidingswet van 2007 kan men alimentatie vorderen voor zichzelf maar de duur van de alimentatie werd voortaan beperkt in de tijd: ze kan de duur van het huwelijk niet overschrijden. De wetgever wilde hiermee de ex-partner stimuleren om te participeren aan de arbeidsmarkt.

⁹ chi-kwadraattest $\chi^2=26.3523$ $df=16$ $p=0.0493$

¹⁰ chi-kwadraattest $\chi^2=76.8757$ $df=12$ $p<0.0001$

De cijfers over de verschuldigde alimentatie aan de ex-partner hebben betrekking op slechts een deel van de gescheiden respondenten (2.016 van de 3.502 gescheidenen), omdat er ex-partners zijn die geen recht hadden op alimentatie of hun recht hebben afgewezen.

Men is niet vaak alimentatie aan de ex-partner verschuldigd, zo blijkt uit ons onderzoek. Slechts 8,6% (van die 2.016 gescheidenen) moest ooit of moet nog steeds alimentatie betalen.

Het moeten betalen van deze alimentatie is sterk gendergerelateerd. Als alimentatie is verschuldigd, is dat meestal door de man. 19,1% van de mannen was ooit (of nog) alimentatie aan de ex-partner verschuldigd, maar een ruime meerderheid (80,9%) van de mannen was dat nooit. Vrouwen zijn haast nooit alimentatie aan hun ex-partner verschuldigd (slechts 0,4% van de vrouwen betaalde ooit of betaalt nog steeds alimentatie aan hun ex-man).

Het aandeel gescheidenen dat deze alimentatie is verschuldigd, daalt doorheen de tijd - ook al werd het recht erop door opeenvolgende wetwijzigingen uitgebreid. De toenemende financiële onafhankelijkheid van vrouwen ligt hier mee ten grondslag.

3.3.3.2. Alimentatie voor kinderen

42,4% van onze respondenten moest ooit alimentatie betalen of moet nog steeds alimentatie voor de kinderen betalen.

Over de drie cohorten van wetgeving heen, daalt het aandeel dat alimentatie voor kinderen verschuldigd is lichtjes: van 44,4% (wet 1975) naar 42,1% (wet 1994) tot 38,5% (wet 2007).

Ook het verschuldigd zijn van alimentatie voor de kinderen is zeer sterk gendergerelateerd. Meestal zijn het vaders die alimentatie voor de kinderen moeten betalen. De grote meerderheid (90,2%) van de vaders uit onze steekproef heeft ooit alimentatie moeten betalen voor hun kinderen of moet deze nog steeds betalen. Bij de moeders is dat slechts 6,1%. Moeders zijn bijna nooit alimentatie verschuldigd voor hun kind (93,9%), omdat het kind vaker bij de moeder verblijft dan bij de vader (Sodermans, Vanassche & Matthijs, 2011) en alimentatie en verblijfsregeling sterk samenhangen (Bronselaer, 2007; Mortelmans, Swennen & Alofs, 2008).

Het mediane bedrag dat op het ogenblik van het onderzoek werd betaald voor alle kinderen samen is €250 per maand. Dit bedrag kan sterk variëren, van minimum €25 per maand tot maximum €2000 per maand in onze steekproef, naargelang van het aantal en de leeftijd van de kinderen en van het inkomen van de ouder. Deze cijfers zijn alleen van toepassing op respondenten die kinderen hadden tijdens hun echtscheiding en recht hadden op alimentatie voor de kinderen (N=1927).

3.3.3.3. Het opeisen van de alimentatie

Bij wet van 2003 werd de Dienst voor Alimentatievorderingen (afgekort DAVO) opgericht om mensen te helpen met het opeisen van de alimentatie wanneer deze niet wordt betaald maar wel verschuldigd is. De opzet was vooral om hulp te bieden bij het vorderen van alimentatie voor de kinderen (Boelaert, 2008). DAVO wilde een alternatief bieden buiten de vaak tijdrovende en dure kanalen van rechtbank, advocaat, politie of deurwaarder. DAVO betaalt de alimentatie voorlopig vooruit en vordert deze terug bij de ex-partner die ze verschuldigd is.

643 respondenten (33,4% van alle gescheiden respondenten) hadden op het ogenblik van het onderzoek recht op alimentatie voor de kinderen. Ruim een kwart (27,2%) onder hen kreeg de alimentatie niet altijd betaald en/of kreeg een te laag bedrag. Dat maakte dat 175 respondenten de kindalimentatie konden opeisen. Van deze 175 respondenten heeft 53,1%

de alimentatie voor de kinderen ook daadwerkelijk opgeëist. Van de 53,1% mensen (N=93) die alimentatie voor de kinderen opeisten, deed 29,0% (N=27) dit via DAVO.

DAVO wordt dus nog niet vaak gebruikt om alimentatie op te eisen. Dat kan ook te wijten zijn aan het feit dat DAVO pas bestaat sinds 2003 en enkele van deze mensen de alimentatie al voordien hadden opgeëist.

Meer cijfers over het vorderen van alimentatie voor de ex-partner, naast deze voor de kinderen, zijn te vinden in Bastaits, Van Peer, Mortelmans, Pasteels & Alofs (2011).

3.4. Familiale bemiddeling tijdens het echtscheidingsproces

Het voorbije decennium werd familiale bemiddeling als juridisch instrument geïntroduceerd. Daarbij kunnen beide (ex-)partners met een neutraal persoon spreken over hun (echt)scheiding en hoe ze de zaken willen regelen (Lowenstein, 2009; Van der Steene, 2007; Tishler e.a., 2003). Echtscheidingsbemiddeling werd gaandeweg verankerd in de wetgeving. De wet van 2001 stelt dat de rechter een bemiddelaar in familiezaken mag aanstellen op verzoek van beide partijen. De wet van 2006 ging verder en verplichtte de rechter om de partners te informeren over de voordelen van bemiddeling in familiezaken. Hij kan de procedure voor een maximum periode van 1 maand schorsen om een eventueel akkoord de kans te geven. De rechter kan de bemiddeling echter niet verplicht opleggen.

63,2% van alle gescheiden respondenten heeft al ooit gehoord over professionele echtscheidingsbemiddeling. Wanneer we de respondenten indelen in 3 cohorten (wet van voor 2001, wet van 2001, wet van 2006), zien we dat van de eerste cohorte, dus voor er wetgeving over bemiddeling bestond, er toch al 61,2% bekend was met bemiddeling op het ogenblik van de scheiding, in de tweede cohorte (wet 2001) was dat 65,5% en in de derde cohorte (wet 2006) 68,3%. We kunnen dus aannemen dat bemiddeling aan bekendheid heeft gewonnen. Er is een significante¹¹ stijging waar te nemen in bekendheid van bemiddeling via de vrederechter over de cohorten heen (van 3,5% over 2,9% naar 5,2%), misschien dankzij de wet van 2006.

Toch blijft het aandeel dat voor het eerst over bemiddeling hoorde via de vrederechter ook in de derde cohorte zeer laag. Een mogelijke verklaring is dat (ex-)partners al eerder hadden gehoord van bemiddeling, maar mogelijk komt dit ook doordat rechters de ex-partners weinig of niet informeren. Dit laatste wordt aangetoond doordat, ook met de wet van 2006, nog steeds 31,7% van alle gescheiden mensen nooit van bemiddeling heeft gehoord. Ook van de koppels met kinderen heeft een groot aandeel (30,9%) nooit van bemiddeling gehoord. Rechters schijnen dus ook niet méér te informeren wanneer er kinderen zijn dan wanneer er geen kinderen zijn, althans volgens de respondenten.

Als mensen wél van bemiddeling hebben gehoord, dan gebeurde dat meestal via andere kanalen (krant, televisie, kennissen) dan via de rechter.

Van alle mensen die al gehoord hebben van bemiddeling (N=2210), heeft 16,7% er ook daadwerkelijk gebruik van gemaakt. Koppels met kinderen maken beduidend¹² vaker gebruik van bemiddeling (18,1%) dan koppels zonder kinderen (12,3%).

Als we het gebruik van bemiddeling uitsplitsen naar de veranderingen in de bemiddelingswetgeving, zien we dat het gebruik van bemiddeling beduidend¹³ stijgt doorheen de tijd. Dat kan te maken hebben met de wetgeving die nu toelaat dat de rechter een bemiddelaar aanwijst. In de eerste cohorte heeft 13,6% van de respondenten bemiddeling gebruikt, in de tweede cohorte 18,9% en in de derde cohorte 23,7%.

¹¹ chi-kwadraattest $\chi^2=10.6903$ $df=2$ $p=0.0048$

¹² chi-kwadraattest $\chi^2=9.6891$ $df=1$ $p=0.0019$

¹³ chi-kwadraattest $\chi^2=21.7768$ $df=2$ $p<0.0001$

Bemiddeling is echter niet altijd succesvol. Van alle respondenten die bemiddeling hebben gebruikt (N=369) heeft 49,3% geen akkoord bereikt. 40,9% heeft een volledig akkoord bereikt en 9,8% een gedeeltelijk akkoord.

Besluit

We zetten de belangrijkste conclusies van dit webartikel op een rijtje.

1. De duur van het juridische echtscheidingsproces neemt af voor iedere opeenvolgende wetswijzigingcohorte. De wetgever slaagde dus in het verkorten van de juridische echtscheidingsprocedure, ongeacht de grond van echtscheiding. De duur van het totale echtscheidingsproces is sedert 1994 niet meer gedaald en is integendeel sedert 2000 zelfs lichtjes gestegen.
2. Doorheen de tijd blijft het vooral de vrouw die het eerst over een echtscheiding spreekt, de beslissing neemt om te scheiden en de procedure start. Toch blijkt dat met de nieuwe wetgeving vaker beide partners samen de echtscheidingsprocedure starten.
3. Of de man of de vrouw de woning verlaat, is sterk gerelateerd aan het hebben van kinderen. Indien er geen kinderen zijn, verlaat vooral de vrouw de woning. Indien er kinderen zijn, verlaat vooral de man de woning. Koppels die scheiden met de nieuwe wet van 2007 kennen de meest billijke verdeling van goederen. Waar vroeger de goederen eerder in het (gepercipieerde) voordeel van de man werden verdeeld, is dat nu eerder in het (gepercipieerde) voordeel van de vrouw. Koppels die scheiden met een EOT voelen de verdeling van de goederen als billijker aan dan koppels die scheiden met de nieuwe EOO.
4. Er is zelden alimentatie verschuldigd aan de ex-partner. Meestal is de man alimentatie verschuldigd aan de vrouw. Er is wel vaak alimentatie voor de kinderen verschuldigd (42% van de gescheiden respondenten was dit ooit verschuldigd of is dit nog steeds verschuldigd). Ook hier moet de man vaker betalen dan de vrouw.
5. De Dienst voor Alimentatievordering (DAVO) is nog niet bekend bij iedereen die alimentatie kan opeisen. Daardoor wordt DAVO ook niet vaak gebruikt, terwijl dit een alternatief biedt voor de weg via advocaten, rechters en deurwaarders. De wet van 19 maart 2010 over betere informatievoorziening in verband met DAVO zet alvast een stap in de goede richting.
6. Het aantal mensen dat nog nooit over echtscheidingsbemiddeling hoorde, is gedaald over de verschillende wetswijzigingcohorten. Toch heeft ook vandaag (met de recentste wet over bemiddeling) 32% nog nooit van bemiddeling gehoord. Indien men wel al van echtscheidingsbemiddeling heeft gehoord, gebeurde dat volgens de respondenten niet altijd via de rechter. Ook het aantal ex-partners dat echtscheidingsbemiddeling gebruikt, blijft laag, namelijk slechts 17% van alle mensen die hoorden van bemiddeling.

Literatuur

Bastaits, K., Van Peer, C., Mortelmans, D., Pasteels, I. & Alofs, E. (2011). Hoe verloopt een echtscheiding in Vlaanderen? In D. Mortelmans & I. Pasteels (Eds.), *Scheiding in Vlaanderen*. Antwerpen: Acco.

Bastaits, K., Van Peer, C., Mortelmans, D. & Pasteels, I. (2011). Hoe beleven partners en kinderen een echtscheiding? In D. Mortelmans & I. Pasteels (Eds.), *Scheiding in Vlaanderen*. Studiedag 25 februari 2011, Antwerpen: Acco.

Berghman, J. & Lammertyn, F. (2003). *Samenleving: feiten en problemen, deel 1 en 2*. Leuven: Acco.

- Boelaert, T. (2008). Alimentatie: tussen theorie en praktijk. Enkele beschouwingen over de tegemoetkoming van de Dienst Voor Alimentatievorderingen. In D. Cuypers, D. Mortelmans & N. Torfs (Eds.), *Is echtscheiding werkelijk win for life?* (pp.207-222). Brugge: Die Keure.
- Bronselaeer, J. (2007). Impact op de sociale relaties van kinderen. In C. Van Peer (Ed.), *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*. (pp.38-69). SVR-Studie 2007/1. Brussel, Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Bronselaeer, J., Van Peer, C. & Carrette, V. (2007). Echtscheiding en hulpverlening: aanbevelingen voor het beleid. *Tijdschrift voor Welzijnswerk*, 31(283), 92-104.
- Corijn, M. (2006). *En ze leefden lang (en gelukkig) samen en... scheidden dan*. CBGS-webartikel, 14 februari 2006. Brussel, CBGS. <http://aps.vlaanderen.be/cbgs/content/169.html>
- Corijn, M. (2011). *De (in)stabiliteit van huwelijken in België*. SVR-Webartikel 2011/5. Brussel, Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Gerlo, J. (2003). *Handboek voor familierecht – 1. Personen- en familierecht*. Brugge: Die Keure.
- Heyvaert, A. (2002). *Het personen- en gezinsrecht ont(k)leed*. Gent: Mys & Breesch.
- Lowenstein, L. F. (2009). Mediation with Separated Parents: Recent Research 2002-2007. *Journal of Divorce & Remarriage*, 50(4), 233-247.
- Mignot, J. (2010). *Why is it women who file for divorce? An explanatory model and empirical test on French data*. Presentation at the Eight meeting of the European Network for the Sociological and Demographic Studies of Divorce, 14th October 2010, Valencia, Spain.
- Monballyu, J. (2006). *Geschiedenis van het familierecht. Van de late middeleeuwen tot heden*. Leuven: Acco.
- Mortelmans, D. (2008). Copingstrategieën en beleving van sociaal-economische gevolgen bij gescheiden vaders. In D. Cuypers, D. Mortelmans & N. Torfs (Eds.), *Is echtscheiding werkelijk win for life?* (pp. 99-134). Brugge: Die Keure.
- Mortelmans, D., Swennen, F. & Alofs, E. (2008). De echtscheiding en haar gevolgen: een vervlochten evolutie van recht en samenleving. In D. Cuypers, D. Mortelmans & N. Torfs (Eds.), *Is echtscheiding werkelijk win for life?* (pp.207-222). Brugge: Die Keure.
- Mulder, C.H. & Wagner, M. (2010). Union dissolution and mobility: Who moves from the family home after separation? *Journal of Marriage and Family*, 72(5), 1263-1273.
- Sodermans, A.K., Vanassche, M. & Matthijs, K. (2011). Gedeelde kinderen en plusouders: de verblijfsregeling en de gezinssituatie na scheiding. In D. Mortelmans & I. Pasteels (Eds.), *Scheiding in Vlaanderen*. Studiedag 25 februari 2011, Antwerpen.
- Tishler, C. L., Landry-Meyer, L. & Bartholomae, S. (2003). Mediation and Child Support. *Journal of Divorce & Remarriage*, 38(3), 129-145.
- Van Peer, C. (2007). *De impact van een echtscheiding op kinderen en (ex-)partners*. SVR-Studie 2007/1. Brussel, Studiedienst van de Vlaamse Regering.